

TÜRKİYE’DE BİLİMİN POPÜLERLEŞMESİ VE MADDİYAT DERGİSİ, 1925-26

Sevtao Kadioğlu*

Türkiye’de süreli yayıncılığın tarihi on dokuzuncu yüzyılın ortasına kadar geri götürülebilir. Ancak süreli yayınların artışı İkinci Meşrutiyet’in (1908) getirdiği serbestlik havası içinde olmuş ve bu dönemde siyasi, ticari, edebi, mesleki çok sayıda dergi yayın hayatına girmiştir. Türkiye’deki ilk bilimsel dergiler de bu dönemde yayımlanmaya başlamıştır. Bu dergilerin yayımlanmasına bazı şahıslar ile bilim ve meslek cemiyetleri öncülük etmişlerdir.¹

Osmanlı döneminde yayınlanan ilk Türkçe bilim dergisi Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye tarafından çıkarılan *Mecmua-i Fünun* adlı dergidir.² 1862 yılında yayın hayatına başlayan dergi, bir ve ikinci yıllar on ikişer sayı olmak üzere düzenli bir şekilde yayımlanmış, üçüncü yılında İstanbul’da baş gösteren büyük kolera salgını ve bazı ekonomik güçlükler yüzünden 33. sayıda yayımını durdurmak zorunda kalmıştır. Dergi, Mayıs 1866’da yeniden yayımlanmaya başlanmış, ancak, on dört sayı çıkarıldıktan sonra cemiyet mensuplarının dağılması üzerine Haziran 1867’deki 47. sayısı ile yayımına son verilmiştir. Ocak 1883’te yayımlanan sayısı ile tekrar yayım hayatına devam etmeye teşebbüs etmişse de bu sayıda yer alan “Bir Yıldız Böceđi ile Bir Yolcu” adlı yazı yüzünden II. Abdülhamid’in emriyle tamamen kapatılmıştır.³ Fizik, kimya, jeoloji, tıp, astronomi, coğrafya, ekonomi, tarih, sanat tarihi, ormancılık, ulaşım, felsefe, etnoloji, edebiyat, eğitim, dil, şehircilik vb. konularda telif ve tercüme makalelerin yayımlandığı bu dergiyi⁴ Türkiye’nin ilk popüler bilim dergisi olarak değerlendirmek mümkündür. Bunun dışında, çeşitli bilimsel dergilerin

---

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilim Tarihi Bölümü öğretim üyesi. e-posta: sevtapku@istanbul.edu.tr

¹ Bilim ve meslek cemiyetleri ve faaliyetleri hakkında bkz. *Osmanlı İlimi ve Mesleki Cemiyetleri*, yay. haz. E. İhsanoğlu, İstanbul 1987.

² Derginin yayımından bir yıl sonra, 1863’te Viyana’da kaleme alınan bir tanıtma yazısı için bkz. Gaye Şahinbaş Erginöz, “Aylık Türkçe Bilim Dergisi Mecmua-i Fünun,” *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c.X, sayı 1, 2008, s. 186-192.

³ Abdullah Uçman, “Mecmua-i Fünun”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, yıl 2003, cilt 28, s.271-272.

⁴ Ali Budak, *Mecmua-i Fünun (Osmanlı’nın İlk Bilim Dergisi)*, İstanbul 2011.

yayını Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiş, ancak yayınlanan dergilerin hiçbiri uzun ömürlü olmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanını izleyen ilk yıllardan itibaren bilim eğitimine özel bir önem verilmiş; bilim, Türk toplumunun geleceğinin şekillenmesinde en gerekli araç olarak görülmüştür. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren hem doğrudan akademik çevrelere yönelik bilim dergileri, hem de halkın bilimi tanınmasında, kavramasında önemli roller üstlenen popüler bilim dergileri yayınlanmıştır. Cumhuriyet döneminin bilim konularını işleyen ilk dergisi, Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre önce yayın hayatına başlayan *Muallimler Mecmuası*'dır.⁵ Akademik bir bilim dergisi olan *Darülfünun Fen Fakültesi Mecmuası* ise, 1916'da yayına başlayan *Darülfünun Fünun Fakültesi Mecmuası*'nın devamı olarak 1924'te tekrar yayınlanmaya başlamıştır.⁶

Cumhuriyet döneminin ilk popüler bilim dergileri ise, her üçü de aynı yıl (1925) içinde yayınlanmaya başlanan *Fen Âlemi* ve *Tabiat Âlemi* ile bu çalışmanın konusu olan *Maddiyat* adlı dergidir. Cumhuriyet döneminde yayınlanan bilim dergilerini konu alan bir çalışmada, Cumhuriyet döneminin ilk popüler bilim dergisi olarak *Fen Âlemi*, ikinci popüler bilim dergisi olarak da *Tabiat Âlemi* gösterilmiştir.⁷ Ancak, *Tabiat Âlemi*'nin Aralık 1925 tarihinde yayımlandığı dikkate alındığında, ilk sayısı 15 Ocak 1925 tarihini taşıyan *Maddiyat*'ın Cumhuriyet döneminin ikinci popüler bilim dergisi olduğu anlaşılır. *Fen Âlemi* dergisinin ilk sayısının kapağında gün bilgisine yer verilmeyip sadece Kanun-ı Sani 1341 (Ocak 1925) tarihine yer verilmiş olmasından dolayı bu dergi 1 Ocak'ta yayınlanmış kabul edilerek ilk popüler bilim dergisi kabul edilebilir. Ancak şüphesiz aynı ayda yayına başlayan *Fen Âlemi* ve *Maddiyat* Cumhuriyet döneminin ilk popüler bilim dergileri olup, *Tabiat Âlemi* onları takip etmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan *Maddiyat* dergisinin tanıtımına geçmeden önce, onunla aynı yıl (1925) yayınlanmaya başlayan *Fen Âlemi* ve *Tabiat Âlemi* hakkında kısa bilgi vermek yerinde olacaktır.

Fen Âlemi dergisinin kurucusu ve sahibi Mühendis Mehmet Refik Fenmen (1882-1951)'dir.⁸ *Fen Âlemi*, Dünya'da ve Türkiye'deki bilimsel ve

⁵ Osman Bahadır, *Cumhuriyet'in İlk Bilim Dergileri ve Modernleşme*, İzdüşüm yayınları:22, İstanbul 2001, s. 25-30.

⁶ Feza Günergun, "Darülfünun Fünun (Fen) Fakültesi Mecmuası (1916-1933)", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, yay. haz. F.Günergun, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayın No. 3401, İstanbul 1995, s.285-349.

⁷ Osman Bahadır, a.g.e, s. 40, 98.

⁸ Refik Fenmen, Osmanlı Devleti'nin son döneminde yurt dışında öğrenim görmüş, bilgi ve becerisiyle Mühendis Mektebi ve Darülfünun gibi eğitim kurumlarının gelişmesine katkıda bulunmuş, birikimini Cumhuriyet dönemine aktararak Zonguldak'ta bir mühendis mektebi kurmuş bir Türk aydınıdır. Yaşadığı

teknolojik gelişmeleri halka duyurmaya, bilim ve teknolojinin temel kavram ve sorunları hakkında halkta ilgi ve bilinç yaratmaya yönelik popüler bir dergidir. 1925-26 yıllarında toplam 24 sayı yayımlanmıştır. Genellikle kısa olan yazılar, konunun uzmanı olmayan kişilerin de anlayabileceği sade bir dil ile kaleme alınmıştır. Bu yazıların büyük bir çoğunluğu uygulamalı bilim dallarına ait olup, temel bilimlerle ilgili teorik yazılar nispeten daha az sayıdadır.⁹ *Fen Âlemi*’nde yayımlanan yazıların çoğunluğu elektrik, makine, inşaat mühendisliği, ulaşım teknolojisi ve kimyagerlik konusundadır. Bunların arasında da telsiz-telgraf ve telefon hakkındaki yazılar başta gelmektedir.¹⁰ Bilindiği gibi 1920li yıllar, Türkiye’de elektriğin, makine kullanımının, telefonun ve diğer modern teknolojik araçların toplum hayatına girmeye başladığı bir dönemdir. *Fen Âlemi* dergisi bu dönemde halkın ve bilime ilgi duyanların yeni gelişmelerle ilgili bilgilere kolayca ulaşmasını, bilimi tanımasını, anlamasını ve sevmesini sağlama rolünü üstlenmiştir.

Tabiat Âlemi ise, Aralık 1925- Şubat 1927 tarihleri arasında toplam 14 sayı yayımlanmıştır. Derginin kurucusu ve sahibi Salih Murad (Uzdilek, 1891-1967)’dir. Bu dergide de en çok elektrik, telsiz- telgraf ve telefon üzerine yazılar yayımlanmıştır. Bunların dışında, temel bilimler, bilim tarihi, bilim felsefesi, bilim politikası, felsefe ve tıp tarihi ile sağlık ve fotoğrafçılığa ilişkin çeşitli yazılar da dergide yer bulmuştur. *Tabiat Âlemi*’nin *Fen Âlemi*’nden bazı farklı özellikleri vardır. *Tabiat Âlemi* günlük hayatın konuları ve sorunlarıyla daha çok bağ kurma, seçtiği konuları olabildiğince basitleştirerek ve fotoğraflarla destekleyerek okuyucuya sunma eğilimindedir. *Fen Âlemi* dergisi, bilimle az da olsa ilgili okuyuculara hitap ederken, *Tabiat Âlemi* ise bilimle hiç ilgisi olmayan kişileri de hedef alan bir yayın politikası izlemiştir. Bu yönüyle *Tabiat Âlemi* dergisini bilim-magazin dergisi olarak nitelendirmek daha doğru olabilir.¹¹ Her iki derginin kurucu ve yayımcısının akademisyen ve Yüksek Mühendis Mektebi’nde (bugün İTÜ) öğretim üyesi olması dikkat çekicidir.

---

dönemin zorluklarına rağmen, hayatı boyunca fizik, mühendislik ve teknik konularda çok sayıda telif ve tercüme eserler vermiştir. Yayımladığı *Fen Âlemi* dergisi dışında *Osmanlı Mimar ve Mühendis Cemiyeti Mecmuası*’nın yayınlanmasına da önemli katkılarda bulunmuştur. Bkz. Meltem Akbaş, “Elektrik mühendisi Mehmet Refik Fenmen: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e yenilikçi ve yorulmaz bir aydın”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, yay. haz. F. Günergun, c. IX, sayı 1-2, 2007-2008, s.101-119.

⁹ Osman Bahadır, a.g.e., İstanbul 2001, s. 73-97.

¹⁰ Serhat Küçük, “Türkiye’de bilimin popülerleştirilmesi sürecinde süreli yayıncılığın rolü: *Fen Âlemi* örneği (1925-1926)”, *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, yıl 9, sayı 17, 2013, s.187-218.

¹¹ Osman Bahadır, a.g.e., 98-119.

Ahmet Tevfik Göymen (1885/86-1949), Kaynak: Sevtap İshakoğlu Kadioğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Meteorolojinin Kurumsallaşması ve Ahmet Tevfik Göymen*, İstanbul 2012, s.66.

Maddiyat dergisinin yayıncısı Ahmet Tevfik Göymen

Maddiyat dergisinin yayıncısı Ahmet Tevfik Göymen, Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün kurucusu olması sebebiyle Türkiye'de esas olarak meteorolog kimliği ile tanınan bir şahsiyettir.¹² Ahmet Tevfik H.1303 (1885/1886) tarihinde Selanik'te doğmuştur. İlkokulu Selanik Mustafa Paşa İptidaisi'nde okuduktan sonra Rüştüye Mektebi'ne girmiştir. Daha sonra, Selanik Ziraat Ameliyat Mektebi'ne¹³ kaydolmuş ancak Balkan Savaşı'nda Selanik'in kaybedilmesi ve okulun kapatılarak öğrencilerinin Halkalı Ziraat Mektebi Âlisi'ne¹⁴ nakledilmesi üzerine, İstanbul'a gelmiştir. Eğitimine bu okulda devam etmiş ve 1909-1910

¹² Çok yönlü bir şahsiyet olan Ahmet Tevfik Göymen'in yayın ve bilimsel faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sevtap İshakoğlu Kadioğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Meteorolojinin Kurumsallaşması ve Ahmet Tevfik Göymen*, İstanbul 2012, 178 s.

¹³ Selanik şehrinin doğusundaki Sedes çiftliği civarında 1887/1888 tarihinde kurulan ve öğrenim süresi üç yıl olan bu okul, İkinci Meşrutiyet döneminde Halkalı Ziraat Mektebi-î Âlisi derecesinde bir yüksek ziraat okulu halinde teşkilatlandırılmış (1910), ancak Balkan Savaşı sırasında Selanik'in kaybedilmesinden sonra kapatılarak öğrencileri Halkalı Ziraat Mektebi-î Âlisi'ne nakledilmiştir. Bkz. S. Kadioğlu, "Osmanlı döneminde Türkiye'de ziraat okulları üzerine notlar ve 'Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi'", *Kutadgubilig*, sayı 8, İstanbul 2005, s.243.

¹⁴ Türkiye'nin uzun yıllar boyunca tek yüksek ziraat okulu olarak faaliyet gösteren Halkalı Ziraat Mektebi-î Âlisi 1892 yılında kurulmuştur. Kuruluşundan itibaren bazı dönemlerde veterinerlik ve ormancılık eğitimi de veren bu okul 1928 yılında kapatılmış ve yerine 1933 yılında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü kurulmuştur. Bkz. Volkan Çeşme, "Osmanlı'da ziraati modernleştirme sürecinde Halkalı Ziraat Mektebi (1892-1928): Kuruluşu ve idari yapısı" *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, yay. haz. F. Günergun, c. XV, sayı 2, 2014, s., 21-38 ve Volkan Çeşme, "Halkalı Ziraat Mektebi: Eğitimi, eğitimci kadrosu, örnek çiftliği ve yayınları", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, yay. haz. F. Günergun, c. XVI, sayı 1, 2014, s. 73-99.

öğretim yılında mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra, 6 Kasım 1910 tarihinde Üsküp Dârümuallimîni¹⁵ ‘Ulûm-ı Tabiiye Muallimliği’ne¹⁶ tayin edilmiş ve bu görevini 13 Eylül 1912 tarihine kadar sürdürmüştür. Bu okulun lağvı ile görevi sona ermiş, 19 Eylül 1912-13 Aralık 1912 tarihleri arasında Üsküp Sultanisi’nde yine Ulûm-ı Tabiiye Muallimi olarak çalışmıştır. Üsküp’ün Osmanlı topraklarından çıkmasıyla görevinden ayrılarak İstanbul’a gelmiştir.

Ahmet Tevfik, 9 Şubat 1913 tarihinde İstanbul Sultanisi’nde göreve başlamıştır. Bu tarihten Ağustos 1913’e kadar, Rumeli’den gelen İdadi ve Sultani öğrencilerine mahsus olmak üzere bu okulda açılan özel şubede Tabiiye dersleri vermiştir. Balkan Savaşı dolayısıyla, Rumeli’den Türkiye’ye doğru gerçekleşen büyük göç sonrası yaşanan sıkıntılı günler, iskân ve iaşe gibi önemli sorunlar, eğitim sorununu da beraberinde getirmiştir. Bunun üzerine devlet, göçmen çocukların eğitimlerine devam edebilmeleri için bazı tedbirler almıştır. Sultani ve Sanayi mekteplerinde kontenjanlar ayrılmış, dil sorunu yaşayan küçük çocuklar için iptidâî mekteplerine eğitimciler gönderilmiştir.¹⁷ İstanbul Sultanisi’nde de bu öğrenciler için özel bir sınıf açılmıştır. Kendisi de bir Selanik göçmeni olan Ahmet Tevfik (Göymen) de, yukarıda belirtildiği gibi, bu sınıfta Tabiiye dersini vermekle görevlendirilmiştir.

Ahmet Tevfik, Osmanlı Maarif Nezareti’nin verdiği bursla, Ekim 1913’ten 1919 yılı sonuna kadar, altı yılı aşkın bir süre Fransa ve İsviçre’de bulunmuştur. Önce Fransa’da Grenoble Üniversitesi Fen Fakültesi’nde iki yıl okuduktan sonra, Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması üzerine, Fransa Türk öğrenciler için güvenilir bir ülke olmaktan çıktığı için, eğitimini tamamlamak üzere İsviçre’nin Cenevre şehrine geçmiştir. Burada Cenevre Üniversitesi Fen Fakültesi’ne devam etmiş, jeoloji ve zooloji eğitimi almıştır. Yine Maarif Nezareti’nin 28 Eylül 1919 tarih ve 497 numaralı kararnamesi gereğince 1919 yılı Kasım ayı sonundan itibaren tahsisatı kesilerek Türkiye’ye dönüşüne karar verilmiştir.

Ahmet Tevfik 1919’da yurtdışından döndükten sonra meslek hayatına liselerde Fransızca ve ‘Ulûm-ı Tabiiye’ öğretmenliği yaparak devam etmiştir. *Maddiyat* dergisini bu yıllarda çıkarmıştır. 26 Ekim 1927 tarihi itibarı ile Maarif Vekâleti Milli Talim ve Terbiye Heyeti Azalığı’na tayini dolayısıyla liselerdeki

¹⁵ Üsküp’teki önemli eğitim kurumlarından birisi olan Dârümuallimin 1882’de iptidailere öğretmen yetiştirmek amacıyla açılmıştır. Bkz. Necati Demir, “Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine göre 1877-1912 yılları arasında Kosova’da eğitim ve öğretim”, *Zeitschrift für die Welt der Türken, Journal of World of Turks*, c. 2, no. 3, 2010, s.11.

¹⁶ Botanik, zooloji ve jeoloji konularını içeren doğa bilimleri dersi hocalığı.

¹⁷ Sezer Arslan, *Balkan Savaşları Sonrası Rumeli’den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti’nde İskânları*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2008, s.129-130.

öğretmenlik görevlerinden ayrılmıştır. Bu görevini de 2 Ağustos 1935 tarihine kadar sürdürmüştür.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün kurucusu olan Ahmet Tevfik Göymen, 22 Temmuz 1928 tarihinde T.C. İktisat Vekâleti "Rasadat-ı Cevviye Müessesesi"ne önce müdür yardımcısı, 1929 tarihinde de müdür olarak atanmıştır. Rasadat-ı Cevviye Enstitüsü'nün müdürlüğünü yapmakta iken, birbirinden bağımsız olarak farklı kurumlarda faaliyet gösteren meteoroloji birimlerini bir çatı altında toplamayı düşünmüş; 1937 yılında kurulan Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü'nün kuruluş kanunu tasarısını bizzat hazırlamış ve 27 Şubat 1937 tarihinde bu kurumun müdürlüğüne atanmıştır. Ahmet Tevfik Göymen, bu görevini, vefat ettiği 5 Ekim 1949 tarihine kadar 12 yıl boyunca sürdürmüştür.

Ahmet Tevfik, 1934 yılında Soyadı Kanunu'nun yayımının ardından 30 Ocak 1935 tarihinde Göymen soyadını almıştır. *Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü*'nde bu kelimenin anlamı, "göge bakan adam", "gözleyen, dikkatle bakan kimse" olarak verilmektedir.¹⁸ Bilindiği gibi Soyadı Kanunu çıktıktan sonra bazı kişilerin soyadını Atatürk vermiştir. Atatürk, kişinin hal tercümesi, başından geçen olaylar ve meşgul olduğu işleri göz önünde tutarak bir soyadı seçer, bu soyadını bir kâğıda yazarak altına imzasını atardı.¹⁹ Ahmet Tevfik Göymen'e ait böyle bir belgeye rastlanmamış olsa da, Atatürk'ün Öztürkçe soyadı verme isteği ve kişinin uğraşısını göz önünde tutma eğilimi dikkate alındığında "gözleyen, dikkatle bakan kimse" anlamına gelen Göymen soyadının Ahmet Tevfik Bey'e bizzat Atatürk tarafından verilmiş olması ihtimali yüksektir.²⁰

Ahmet Tevfik Göymen, Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü görevini sürdürmekte iken, yıllık iznini geçirmek için 1949 yılı yaz aylarında İstanbul'a gelmiş; 30 Ağustos 1949 tarihinde rahatsızlanarak İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi'nde tedavi altına alınmış ve 5 Ekim 1949 tarihine vefat etmiştir.

Ahmet Tevfik Göymen uzun sayılamayacak altmış dört yıllık hayatına çok sayıda kitap ve makale sığdırmıştır.²¹ Bu çalışmanın konusu olan ve

¹⁸ <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

¹⁹ Bu belgelerin bazı örnekleri için bkz. "Atatürk'ün verdiği isimler ve soyadları", <http://www.isteaturk.com/haber/5352/ataturk-8217un-verdigi-isimler-ve-soyadlari>

²⁰ *Osmanlıca'dan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu* (Ülkü, y.y, ty., s. 136), 'göymen' kelimesinin karşılığını 'râsîd' olarak vermektedir. Aynı kılavuzda, 'tarassud etmek' fiilinin yerine de "göylemek" fiili kullanılmıştır. Yine 'rasat' karşılığı olarak 'göyüm', 'rasathane' karşılığı olarak da 'göyet' kelimesi kullanılmıştır.

²¹ Ahmet Tevfik Göymen'in yayınları hakkında bkz. Sevtap İshakoğlu Kadioğlu, a.g.e., s. 103-141.

döneminin popüler bilim dergisi olarak niteleyebileceğimiz *Maddiyat* dergisini neredeyse tek başına yayımlamıştır. Bu derginin hem sorumlu müdürlüğünü yapmış hem de dergi için çok sayıda makale kaleme almıştır.

***Maddiyat* dergisi**

Maddiyat mecmuası 15 Ocak 1925 - 15 Ocak 1926 tarihleri arasında toplam 11 sayı olarak çıkmıştır. İlk 10 sayısı Ocak- Ekim 1925 tarihleri arasında; 11. sayı ise iki aylık bir aradan sonra Ocak 1926’da yayınlanmıştır.

Maddiyat’ın ilk sayısından itibaren bütün sayılarının kapağında “Türk gençliğinde hars-i fenniye nin inkişafına hâdimdir” ifadesine yer verilmiştir. Derginin idare adresi, ilk yedi sayıda Bâb-ı Âli Caddesi, Orhan Bey Hanı 6-7 numaralı daire; bundan sonraki sayılarda ise “Bâb-ı Âli caddesinde İkdam matbaası bitişiğindeki bina” olarak gösterilmiştir. Derginin bütün sayıları 10 kuruştan satışı sunulmuştur.

Derginin ilk sayısının başında “Meslekdaşlardan Rica” başlığı altında, kimya, fizik, hayvanat, nebatat, arziyat, teşrih ve fizyoloji öğretmenlerinin uyarı eleştirilerine muhtaç olduğu belirtilerek, her konuda yapılacak uyarıların iyi niyetle karşılanacağı ve dikkate alınacağı ifade edilmiştir.

***Maddiyat*’ın yayınlanma amacı ve hedef kitlesi**

Derginin yayınlanma amacı ve kimlere hitab ettiği, derginin ilk sayısında *Maddiyat ne için ve kim için intişar ediyor?* başlığı altında açıklanmıştır. Buna göre *Maddiyat*, isminden ve özellikle de içeriğinden de anlaşılacağı üzere bir fen dergisidir. *Maddiyat*’ın esas yayımlanma sebebi, Türk gençliğinde fen kültürünün gelişmesine hizmet etmektir. O yıllarda gençlik arasında fenni yazılara karşı ilginin artması böyle bir derginin yayımlanma ihtiyacını kuvvetle hissettirmiştir. *Maddiyat* bu ihtiyacı karşılamak üzere yayın hayatına başlamıştır. Derginin hedef kitlesi ise “*Maddiyat* doğrudan doğruya Türk gençliğinin münevver zümresinin mecmuasıdır. *Maddiyat*, terbiye-yi feniyesi inkişafa başlamış olan gençlikten başlayarak yukarıya doğru hitab eden bir mecmua olacaktır. *Maddiyat* etmek için değil, yükseltmek için çıkıyor. Ve yalnız yükseltmek için çalışacaktır” ifadeleriyle vurgulanmıştır.

Bu açıklamadan anlaşıldığı gibi, *Maddiyat*, Türk gençliğinin fen kültürünün gelişmesine hizmet etmek üzere yayınlanacak, kimya, fizik, zooloji, jeoloji ve fizyolojinin teorisinden ve uygulamalarından bahsedecek ve bu alanlarda öğrenim gören ve bu konulara ilgi duyan aydın gençler ile bu alanların öğretmenlerine hitap edecektir.

Maddiyat'ın yazarları ve içeriği

Derginin ilk sayısı 5, ikinci, dördüncü ve sekizinci sayıları 7, üç ve beşinci sayıları 8, altı, dokuz ve on birinci sayıları 9, onuncu sayısı 10 ve yedinci sayısı ise 11 yazı içermektedir. Böylece derginin 11. sayısında toplam 90 yazı yer almaktadır. Dergiye yazıları ile katkıda bulunanlar arasında görev ve unvan bilgilerine yer verilenler şunlardır: Bakteriyolog Kimyager Muallim Osman Nuri, Doktor İlhami Mazhar, Darülfünun Fen Medresesi Fizik Müderris Asistanı ve Mekteb-i Bahriye Riyaziyat-ı Âliye Muallimi Ali Hikmet, Operatör Ahmet Fahri, Tabiiyyat Doktoru Halkalı ve Orman Mekteb-i Âlisi müderrislerinden Tevfik Ali, Muallim Abdülgani, Erzincan Ziraat Mektebi Ziraat Şubesi Muallimi M. Vamık Kemal, Berlin Darülfünunu Kimya Şubesinden Mezun, Orman Mekteb-i Âlisi Kimya Müderrisi ve Kabataş Lisesi Kimya Muallimi Kimyager Nakiyüddin, Felsefe ve Tabiiyyat Doktoru Avnürrefik, Muallim Kadri, Kız Muallim Mektebi Fizik Muallimi Ekrem, Baytar ve Ziraat Mektepleri müderrislerinden İhsan Abidin.

Dergide sorumlu müdür Ahmet Tevfik Bey'in imzası ile yer alan 12 yazı dışında, İlhami Mazhar'ın 7, Kemal Zaim'in, Nakiyüddin ve Ali Hikmet'in 5'er, Osman Nuri ve Kerim Ömer'in 4'er, Abdülfeyyaz Tevfik, Ahmet Fahri ve Muallim Kadri'nin 2şer, Mahmud Ekrem, Tevfik Ali, Muallim Abdülgani, M. Vamık Kemal, Avnürrefik ve İsfendiyar Es'ad'ın birer yazısı yer almaktadır. Dergide ayrıca 32 adet imzasız, 3 adet de T.A. rumuzu ile kaleme alınmış yazı bulunmaktadır.

Dergideki yazılar, hayvanat, nebatat, fizyoloji, fizik, kimya ve jeolojinin çeşitli konularına ayrılmıştır. Ayrıca bilim ve teknoloji tarihinin alanına girebilecek konularda da yayınlar yapılmıştır. Bunların dışında bu alanlara girmeyen, bilim ve teknolojinin çeşitli popüler konularındaki yazılar da dergide önemli yer tutmaktadır. Derginin bazı sayılarında küçük havadisler başlığı altında, merak ve ilgi çekecek bilimsel haber ve gelişmelere de yer verilmiştir.

Fizyoloji konusuna giren makaleler, dergi içeriğinde önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar; Osman Nuri'nin "Arzda devran-ı hayat ve mikroplar dünyası", "Tabiatıta istihale ve tekâmül", "İlm-i kimyadan ilm-i hayata doğru: Madeniyyat ile uzviyyat" adlı yazıları dışında Tevfik Ali, "Fizyoloji: Uzviyyatta iştirak-i hayat", Muallim Abdülgani, "Su yosunları - Algler: Tabiatındaki rolleri", "Nebati fizyoloji: Temsil-i klorofiliye dair", Ahmet Tevfik, "Hayvani fizyoloji: Lems hissi" (mabadı var), Ahmet Tevfik, "Fizyoloji: Lems hissi", Ahmet Tevfik, "Fizyoloji: Tagaddinin esasları" başlıklı makaleleridir. Ayrıca T.A. rumuzu ile yazılan, "Fizyoloji- Uzviyyatta iştirak-i hayat: İki nebat arasında iştirak-i hayat", "Fizyoloji: Uzviyyatta iştirak-i hayat" adlı yazıların da Tevfik Ali'ye ait olması muhtemeldir.

Hayvanat başlığı altında dergide yer alan yazıların çok büyük bir kısmının yazar adı verilmemiştir. Bu da, bu yazıları Ahmet Tevfik’in kaleme aldığını düşündürmektedir. “Hayvanlarda sevk-i tabii inhirafı”, “Tabiatın insanlardan kıskandığı dilber bir hayvan: Zebra”, “Hayvanlarda kuyruklar”, “Hayvanat: Foraminifer [Delikliler] ve radyolere [Işınlılara] dair”, “Orangutanlar” ve “Yılanlar” bunlar arasında sayılabilir. Ahmet Tevfik’in zooloji konularına giren yazılardan ikisinde imzası vardır. Bunlar, “Hayvanat: Uçan dört ayaklı hayvanlar” ve “Örümcek - Hayvanlarda zekâ var mıdır?” başlıklarını taşımaktadır.

Nebatat başlığı ile yayımlanan üç yazıdan sadece biri Ahmet Tevfik imzasını taşımaktadır. “Botanik: Böcek yiyen nebatlar” adını taşıyan bu yazı dışındaki, “Sunî nebatat”, “Nebatat: Hayat-ı nebatatta tuzun tesiri. Tuzluluk ve yübuset arasındaki münasebet ” başlıklı imzasız yazıların da Ahmet Tevfik tarafından kaleme alınmış olması muhtemeldir.

Fizik alanındaki yazıların tamamı, Kemal Zaim ve Ali Hikmet tarafından kaleme alınmış seri yazılardır. Kemal Zaim dergiye ultraviyole ışınlarını, alfa ışınlarını, gama ışınlarını ve Radyum’u tanıtan, Ali Hikmet ise atomu tanıtan çok sayıda yazıyla katkıda bulunmuşlardır. Bu iki yazar dışında Fizik muallimi Ekrem’in “Arzın kesafeti” başlıklı bir yazısı da yayımlanmıştır.

Kimya konusundaki yazılar, Kimyager Nakiyüddin, Osman Nuri ve İsfendiyar Es’ad tarafından kaleme alınmıştır. Kimyager Nakiyüddin, “Nebatatı maiyyat-ı karboniyenin husulü”, “Mevad-ı şibh-i zülaliye veyahut proteiniye”, “Selülozun snai tatbikatından suni ipek ve kâğıt”; Osman Nuri, “Kimya-yı hikemi [Fizikokimya], kolloid kristalloid”, İsfendiyar Es’ad, “Madeniyat: Tahlilî kimya: Çaylarda kafeinin miktarının tayini” adlı makaleleri yazmışlardır. Kimya alanına giren “Helyum ve mahal-i istimali”, “Havada hamız-ı karbonun tarihine dair”, “Hava-yi nesimide madeni ve uzvi tuzlar” adlı yazılar da dergide imzasız olarak yer almışlardır.

Dergide jeoloji konusundaki makaleler ise, Doktor İlhami Mazhar ve Ahmet Tevfik tarafından yazılmıştır. İlhami Mazhar’ın petrolerin oluşumunu, sıvı kömürün oluşumunu; Ahmet Tevfik’in maden kömürünün oluşumunu ve Türkiye’deki heyelanları konu alan yazılarının yanı sıra Vezüv yanardağı hakkındaki bir yazı da dergide imzasız olarak yer almıştır. Ayrıca İlhami Mazhar’ın “Dünyanın sonu” ve Ahmet Tevfik’in “Türkiye jeolojisi” başlıklı seri yazıları da dergide yer bulmuştur.

Dergide meteoroloji konusuna girebilecek tek yazı “Hadisat-ı cevviye” adını taşımaktadır ve İlhami Mazhar imzasıyla yayımlanmıştır.

Gençlere yönelik bir dergi olarak *Maddiyat*, gençlerin sağlığının korunmasına da özel bir önem vermiştir. Bu sebeple Hıfzıssıhha konusuna giren

ve dönemin güncel konuları dergide yer bulmuştur. Dergi bu amaçla, Operatör Ahmet Fahri'nin, "Kanser nedir? Ve kansere karşı nasıl mücadele olunmalı?" ve "Kanserle mücadele", başlıklı makalelerine sayfalarında yer vermiştir. Ayrıca tütünün zararlarını konu eden "Öldüren yaprak" adını taşıyan bir yazı da gençlerin okuması şiddetle tavsiye edilerek yayınlanmıştır. Ahmet Tevfik'in beslenme ve gıda maddeleri ile ilgili seri yazıları da bu başlık altında değerlendirilebilir.

"Suni altın nihayet imal olunabiliyor", "Tayyare ve tayyareciliğin tarihi hakkında", "Tayyarelerin iktisadiyata hizmeti", "Sinemalar: Terbiye-yi fikriye ve iktisadiyata hizmetleri" gibi ilgi çekici konulara da dergide yer verilmiştir.

Bilim tarihi alanına girebilecek iki yazıya da dergide yer verilmiştir. Bunlardan birincisi "Kimya tarihine bir nazar" adı ile ilk sayıda yayınlanmıştır. İkincisi ise biyoloji tarihi alanına giren ve İhsan Abidin tarafından kaleme alınan, "Türklerde biyoloji hareketi: Türklerin biyoloji kanunlarından istifadesi Avrupa'dan evveldir" adlı makaledir.

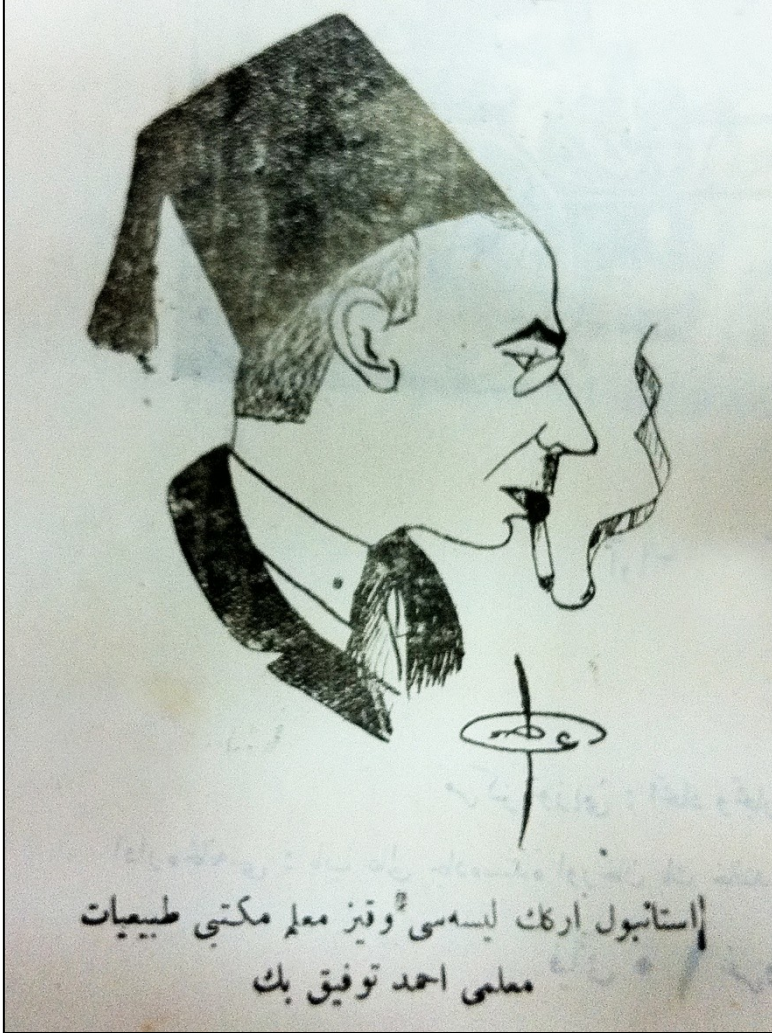
Derginin bazı sayılarda yer alan "Küçük malumat" başlığı altında da Güneş batışında oluşan renkler, dokumaları yanmaz hale getirmek, çiçeklerin açılıp kapanmasının sebebi, bitkilerin niçin yeşil renkte oldukları gibi merak edilen ve ilgi çeken konulara yer verilmiştir.

Derginin sekizinci sayısında bir de kitap tanıtımı yer almıştır. *Kimya, Lise İkinci Devre* başlığını taşıyan²² ve Berlin Darülfünunu Kimya Şubesi mezunlarından Kabataş Lisesi Kimya Muallimi Kimyager Nakiyüddin'in yazdığı kitap tanıtılmış ve kitaptan bir bölüm de "Mevad-ı şibh-i zülaliye veyahut proteiniye" başlığı ile bu sayıda yayınlanmıştır.

Maddiyat, üçüncü sayıdan itibaren "Tabiiyyat muallimlerini tanıyalım" başlığı altında "tabiiyyat muallimleri"nin öğrencileri tarafından çizilmiş portrelerine yer vermiştir. Dergide bu yayının gerekçesi şöyle açıklanmıştır: "Tabiiyyat muallimleri meslek erbabı olduklarından birbirlerini tanımak mecburiyetindedirler. Fotoğrafların bunu temin edeceği tabii ise de biz muallimleri talebesinin kaleminden görmek ve tanımak şikkını tercih ettik. Bu nüshamızda İstanbul Erkek Lisesi ve Feyziye Lisesi muallimlerinden Abdülgani Bey'i, İstanbul Erkek Lisesi sekizinci sınıf talebesinden Asım Efendi'nin kalemiyle karilerimize takdim ediyoruz". Bundan sonra, derginin beşinci sayısında, İstanbul Erkek Muallim Mektebi, Kabataş ve İstanbul Erkek

²² Bu kitap, "Nakiyüddin [Bekmen], *Kimya*. Liselerin İkinci Devre Birinci Sınıfına Mahsûsdur, Matbaa-i Âmir, İstanbul 1340 (1924)" künyeli eser olmalıdır.

Liselerinde öğretmenlik yapan Harun Reşit Bey, yedinci sayısında da Ahmet Tevfik’in yine Asım Efendi tarafından çizilmiş portreleri yer almıştır.

Ahmet Tevfik’in bir öğrencisi tarafından çizilmiş portresi. Altında “İstanbul Erkek Lisesi ve Kız Muallim Mektebi Tabiiyyat Muallimi Ahmet Tevfik Bey” ifadesi yer almaktadır (*Maddiyat*, 15 Temmuz 1341/1925, sayı 7, iç kapak).

Dergi bu şekli ile Ocak - Ekim 1925 tarihleri arasında kesintisiz olarak 10 sayı çıkmıştır. Bundan sonra Kasım ve Aralık aylarında yayınına ara verdikten sonra 1926 yılı Ocak ayında yeniden yayımlanmıştır. Ancak 11 numaralı bu sayı, derginin son sayısı olmuştur. Bu tarihten sonra yayın hayatına devam edememesinin sebebi, büyük olasılıkla, derginin yazı sıkıntısı çekmesidir. Bu

durum derginin son sayılarında yazarı belirtilmeyen yazıların sayısının artmış olmasından da anlaşılmaktadır. Ahmet Tevfik'in imzasız yazıları hazırladığı ve son sayıları da neredeyse tek başına çıkardığı anlaşılmaktadır. Kerim Ömer Çağlar'ın "Maddiyat adı ile Türkiye'nin ilk ilim mecmuasını tek başına çıkarıyordu"²³ ifadesi de bu tahminimizi desteklemektedir. Ancak ne yayına ara verilmesi ne de yayının sona erdirilmiş olması ile ilgili olarak dergide herhangi bir açıklama bulunmaması derginin yayınının durması konusunda sadece bir tahmin yürütmemize sebep olmaktadır.

Sonuç

Türkiye'de gerek Osmanlı'nın son döneminde, gerekse Cumhuriyet döneminin başında az sayıda da olsa popüler bilim dergisi yayımlanmıştır. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Türk toplumunun bilim toplumu olması yönündeki çabaların artmasına paralel olarak bazı popüler bilim dergileri yayın hayatına girmiştir. Bunlardan birisi de Ahmet Tevfik Göymen tarafından yayımlanan *Maddiyat* adlı dergidir. Bu derginin yayın hayatına başladığı 1925 yılı, popüler bilim yayıncılığı açısından önemli bir tarihtir. Çünkü Cumhuriyet döneminin üç popüler bilim dergisi bu tarihte yayınlanmaya başlamıştır. Ancak şimdiye kadar yapılan çalışmalarda bunlardan sadece ikisi, *Fen Âlemi* ve *Tabiat Âlemi*, ilk iki popüler bilim dergisi olarak yer bulurken, bu çalışma ile *Maddiyat*'ın da popüler bilim dergilerinin ilklerinden olduğu ortaya konmuştur. *Fen Âlemi*, Ocak 1925'te *Tabiat Âlemi* ise Aralık 1925'te yayın hayatına girmiştir. 1925 yılının Ocak ayında yayımlanmaya başladığı için, *Maddiyat* dergisi de, Cumhuriyet döneminin ilk popüler bilim dergisi olma unvanını ve onurunu *Fen Âlemi* ile birlikte taşımaktadır.

15 Ocak 1925 - 15 Ocak 1926 tarihleri arasında toplam 11 sayı olarak çıkan *Maddiyat* dergisi Türk gençliğinin fen kültürünün gelişmesine yardımcı olmak amacıyla yayımlanmıştır. Dergi ağırlıklı olarak kimya, fizik, zooloji, jeoloji ve fizyoloji konularını ele almakta ve bu bilimlerin öğrenimini gören ve bu konulara ilgi duyan aydın gençler ile bu dalların öğretmenlerine hitap etmektedir.

Maddiyat dergisi bir fen bilimleri dergisidir: Abdülfeyyaz Tevfik, bakteriyolog- kimyager muallim Osman Nuri, Kemal Zaim, baytar ve ziraat mektepleri müdürlerinden İhsan Abidin, kimyager Nakiyüddin, Kız Muallim Mektebi fizik muallimi Mahmud Ekrem'in fizik, kimya, biyoloji ve bu bilimlerin tarihlerine ilişkin yazılarına yer verilmiştir.. Ahmet Tevfik (Göymen), imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürlüğünün yanı sıra bu dergi için jeoloji, zooloji ve fizyolojiye dair çok sayıda yazı kaleme almıştır. Yurtdışında zooloji ve

²³ Kerim Ömer Çağlar, "Ahmet Tevfik Hoca", *Ziraat Dergisi*, sayı 98, Ankara 1949, s.5-7.

jeoloji alanında eğitim almış olmasının bu makaleleri yazmasında etkili olduğu muhakkaktır. Ahmet Tevfik, özellikle son birkaç sayıda az olan yazar sayısını fazla göstermek ya da kendi isminin fazla görülmesinden imtina ederek bazı yazıları imzasız yayınlama yolunu seçmiştir. Bilimsel konuların basit ve anlaşılır bir dille ve özet olarak verildiği bu yazılarda, güncel bilimsel bilginin fen bilimlerine ilgi duyan öğrenci, öğretmen ve meraklılara tanıtılmasına çalışılmıştır.

Dergi, 15 Ocak 1926 tarihinde yayınlanan 11. sayısından sonra yayın hayatına devam edememiştir. Bunun sebebi büyük olasılıkla, derginin özellikle yazı sıkıntısı çekmesidir.

Maddiyat’ı benzerleri olan *Fen Âlemi* ve *Tabiat Âlemi* ile karşılaştırdığımızda, şu sonuçlara ulaşabiliriz. Öncelikle bu üç derginin ortak yönleri üzerinde duracak olursak; ilk olarak bu dergiler, dünya bilim gündemini izleme gayretleriyle Türkiye’de yayımlanan popüler bilim dergilerinin ilk örnekleridir. İkincisi, genç Cumhuriyet yönetiminin bilime çok değer verdiği bir dönemin ürünleridir ve Türkiye’de bilime olan ilginin gelişmesine hizmet etmeyi hedeflemişlerdir. Diğer bir ortak noktaları da, tamamen şahsi teşebbüslerle ve kısıtlı imkânlarla yayımlandıkları için maalesef uzun ömürlü olamamalarıdır. *Fen Âlemi* 24 sayı, *Tabiat Âlemi* 14 sayı yayımlanmıştır. On bir sayı yayımlanabilen *Maddiyat*’ın konularının diğerlerine göre daha akademik olması, onun diğer iki dergiden daha kısa yaşamasına neden olmuş olabilir.

Söz konusu üç dergi içerik açısından kıyaslandığında, *Fen Âlemi* ve *Tabiat Âlemi*’nin mühendislik ağırlıklı, *Maddiyat*’ın ise doğa bilimleri ağırlıklı yazılar içerdiği dikkat çekmektedir. Yayımcılarının meslekleri dikkate alındığında bu durumu açıklamak çok da zor görünmemektedir. Zira, ilk iki derginin yayıncıları Mehmet Refik Fenmen ve Salih Murat Uzdilek mühendis kimlikleri öne çıkmış şahsiyetler iken, *Maddiyat*’ı yayınlayan Ahmet Tevfik Göymen her ne kadar Ziraat eğitimi ile kariyerine başlamışsa da Avrupa’da doğa bilimleri eğitimi almış ve bu alanın öğretmenliğini yapmıştır. Bu durum derginin okuyucu kitlesine de yansımış, dergi daha ziyade lise öğrenci ve öğretmenleri tarafından takip edilmiştir. *Maddiyat* dergisinin neredeyse tek başına çıkarmış, bu derginin hem sorumlu müdürlüğünü yapmış hem de dergi için çok sayıda makale kaleme almış olan Ahmet Tevfik Göymen’in popüler bilim dergisi yayıncılığında bir öncü olduğu da muhakkaktır.

Maddiyat dergisinin 15 Kanun-ı Sâni 1341/15 Ocak 1925 tarihli ilk sayısının kapağı. Fotoğrafın altında: “Kimya tarihine bir nazar – Bir Alchimiste [simyager] ve darülmesaisi” yazmaktadır.

EK

MADDİYAT (1925-26)

Sene 1, Sayı 1, 15 Kanun-ı Sâni 1341 (15 Ocak 1925)

- Osman Nuri, “Arzda devran-ı hayat ve mikroplar dünyası”, s. 3-5.
- Abdülfeyyaz Tevfik, “Madde ile kuvvetin bir asla ircaı”, s. 5-6.
- “Kimya tarihine bir nazar”, s.7-9.
- Ahmet Tevfik, “Hayvanlarda sevk-i tabii inhirafları”, s.9-11.
- Kemal Zaim, “Faaliyet-i inşaiyeyi haiz cisimler”, s. 12-14.

Sene 1, Sayı 2, 15 Şubat 1341 (15 Şubat 1925)

- Bakteriyolog Kimyager Muallim Osman Nuri, “Tabiatta istihale ve tekâmül”, s. 1-4.
- Abdülfeyyaz Tevfik, “Fena ve beka”, s.4-6.
- Kemal Zaim, “Faaliyet-i inşaiyeyi haiz cisimler-II: Alfa şuaatı”, s.6-8.
- Baytar ve Ziraat mektepleri müderrislerinden İhsan Abidin, “Türklerde biyoloji harekâtı: Türklerin biyoloji kanunlarından istifadesi Avrupa’dan evveldir”, s. 9-10.
- Orman Mekteb-i Âlisi Kimya Müderrisi Kimyager Nakiyüddin, “Nebatatta maiyyat-ı karboniyenin husulü”, s. 11-12.
- Kız Muallim Mektebi Fizik Muallimi Ekrem, “Arzın kesafeti”, s.13-14.
- “Tabiatın insanlardan kıskandığı dilber bir hayvan: Zebra”, s. 15

Sene 1, Sayı 3, 15 Mart 1341, (15 Mart 1925)

- Bakteriyolog Kimyager Muallim Osman Nuri, “İlm-i kimyadan ilm-i hayata doğru: Madeniyat ile uzviyyat”, s. 1-4.
- Tabiiyyat Doktoru T.A., “Uzviyyatta iştirak-i hayat”, s.4-6.
- Doktor İlhami Mazhar, “Petrollerin suret-i teşekkülü”, s.6-9. (devamı var).
- Kemal Zaim, “Faaliyet-i inşaiyeyi haiz cisimler: Alfa şuaatı”, s.9-11.
- “Helyum ve mahal-i istimali”, s. 11.
- “Kutub-ı şimali havalisinde Eskimolar”, s.12-13.
- “Havada hamız-ı karbonun tarihine dair”, s.13.
- “Hayvanlarda kuyruklar”, s. 14 -16.

Sene 1, Sayı 4, 15 Nisan 1341 (15 Nisan 1925).

- Bakteriyolog Kimyager Muallim Osman Nuri, “Kimya-yı hikemi, Kolloid Kristalloid”, s.1-4.
- Kemal Zaim, “Fizik: Gama şuaatı”, s.4-6.
- Tabiiyyat Doktoru T. A., “Fizyoloji - Uzviyyatta iştirak-i hayat: İki nebat arasında iştirak-i hayat”, s.6-8.
- Doktor İlhami Mazhar, “Jeoloji: Dünyanın sonu”, s.8-9.
- Darülfünun Fen Medresesi Fizik Müderris Asistanı ve Mekteb-i Bahriye Riyaziyat-ı Âliye Muallimi Ali Hikmet, “Atom bünyesi ve hutut-ı tayfiyesi”, s.10-13.
- Ahmet Tevfik, “Jeoloji: Maden kömürünün suret-i teşekkülü hakkında en son nazariye”, s. 13-14
- “Hayvanat: Hayvanlarda kuyruklar”, s. 15-16.

Sene 1, Sayı 5, 15 Mayıs 1341 (15 Mayıs 1925)

- “Sunî nebatat”, s. 1-3.
- Kemal Zaim, “Faaliyet-i inşaiyeyi haiz cisimler: Radyum”, s.3-4.
- Operatör Ahmet Fahri, “Kanser nedir? Ve kansere karşı nasıl mücadele olunmalı?” (mabadi var), s. 5-6.
- Darülfünun Fen Medresesi Fizik Müderris Asistanı ve Mekteb-i Bahriye Riyaziyat-ı Âliye Muallimi Ali Hikmet “Fizik: Atom bünyesi tasnif-i devrî cetveli”, s.7-9.
- Doktor İlhamî Mazhar, “Jeoloji: Dünyanın sonu”, s. 9-11.
- T. A., “Fizyoloji: Uzviyyatta iştirak-i hayat”, s. 11-13.
- “Tayyare ve tayyareciliğin tarihi hakkında”, s. 13.
- Ahmet Tevfik, “Hayvanat: Uçan dört ayaklı hayvanlar”, s. 14-16.

Sene 1, Sayı 6, 15 Haziran 1341 (15 Haziran 1925)

- “Nebatat: Hayat-ı nebatatta tuzun tesiri. Tuzluluk ve yübuset arasındaki münasebet”, s.1-3.
- Tabiiyyat Doktoru Halkalı ve Orman Mekteb-i Âlisi müderrislerinden Tevfik Ali, “Fizyoloji: Uzviyyatta iştirak-i hayat”, s. 3-4.
- Darülfünun Fen Medresesi Fizik Müderris Asistanı ve Mekteb-i Bahriye Riyaziyat-ı Âliye Muallimi Ali Hikmet, “Fizik: Atomun bünyesi”, s. 4-7.
- İlhamî Mazhar, “Dünyanın sonu”, s. 7-9.
- Operatör Ahmet Fahri, “Kanserle mücadele”, s. 9-10.
- Kerim Ömer, “Vitamin nedir?”(mabadi var), s. 10-11.
- “Odundan ispirto”, s.12-13.
- Ahmet Tevfik, “Örümcek - Hayvanlarda zekâ var mıdır?”, s.13-14.
- Muallim Abdülgani, “Su yosunları - Algler: Tabiatdaki rolleri”, s. 15-16.

Sene 1, Sayı 7, 15 Temmuz 1341 (15 Temmuz 1925)

- “Fizik: Ultraviyole şuaatı”, s.1-3.
- Kerim Ömer, “Vitamin nedir?- 2”, s.3-4.
- “Jeoloji: Vezüv yanardağı”, s. 5-6.
- “Nebati fizyoloji: Temsil-i klorofiliye dair”, s. 6-7.
- “Kalbimizin kuvveti”, s. 7.
- Ahmet Tevfik, “Hayvani fizyoloji: Lems hissi” (mabadi var), s. 8-9
- Erzincan Ziraat Mektebi Ziraat Şubesi Muallimi M. Vamık Kemal, “Elektrik tatbikatı”, s. 9-10.

- İlhami Mazhar, “Hadisat-ı cevviye”, s. 11-12.
- “Tayyarelerin iktisadiyata hizmeti”, s.12.
- Darülfünun Fen Medresesi Fizik Müderris Asistanı ve Mekteb-i Bahriye Riyaziyat-ı Âliye Muallimi Ali Hikmet, “Atomun bünyesi”, 13-14.
- “Küçük malumat: Gurubun renkleri”, s. 14-15.

Sene 1, Sayı 8, 15 Ağustos 1341 (15 Ağustos 1925)

- Kimyager Müderris Nakiyüddin, “Mevad-ı şibh-i zülaliye veyahut proteiniye”, s.1-5.
- Kerim Ömer, “Vitamin nedir? Vitaminlerin başlıca menşeleri”, s. 5-8.
- Ahmet Tevfik, “Tagaddiyenin esasları”, s. 8-11.
- Darülfünun Fen Medresesi Fizik Müderris asistanı ve Mekteb-i Bahriye Riyaziyat-ı Âliye Muallimi Ali Hikmet, “Atomun bünyesi”, s.11-12.
- Ahmet Tevfik, “Fizyoloji: Lems hissi”, s. 12-13.
- “Öldüren yaprak”, s. 14-15.
- “Sinemalar: Terbiye-yi fikriye ve iktisadiyata hizmetleri”, s. 16-17.

Sene 1, Sayı 9, 15 Eylül 1341 (15 Eylül 1925)

- Felsefe ve Tabiiyyat Doktoru Avnürrefik, “Billurat ve ziya-yı müstaktıb” s. 1-2.
- Kimyager Müderris Nakiyüddin, “Selülozun sınai tatbikatından suni ipek ve kâğıt”, s. 3-4.
- “Türkiye jeolojisi. Umumi nazar”, s. 5-8.
- Muallim Kadri (Berlin), “ Vitamin”, s. 8-10.
- Ahmet Tevfik, “Tagaddinin esasları” (devam), s.10-13.
- “Hava-yi nesimide madeni ve uzvi tuzlar”, s. 13-14.
- Doktor İlhami Mazhar, “Sunî altın nihayet imal olunabiliyor”, s.15.
- “Küçük malumat”, s. 15-17.

Sene 1, Sayı 10, 15 Teşrin-i Evvel 1341 (15 Ekim 1925)

- “Hayvanat: Foraminifer ve radyolerlere dair”, s. 1-2.
- Ahmet Tevfik, “Tagaddinin esasları: Mevad-ı gıdaiyye”, s. 2-5.
- “Kakao, Çikolata”, s. 5-7.
- Muallim Kadri, “Vitamin”, 7-9.
- İlhami Mazhar, “Mayî kömür meselesi”, s. 9-10.
- “Orangutanlar”, s. 10-11.
- “Tentürdiyodun tehlikeleri”, s. 11

-“Tarz-ı tagaddi ile mizacın münasebeti”, s. 12.

-“Türkiye jeolojisi” (mabad), s.12-15.

-“Yılanlar”, 15-16.

Senel, Sayı 11, 15 Kanun-ı sâni 1926 (15 Ocak 1926)

-Ahmet Tevfik, “Botanik: Böcek yiyen nebatlar”, s. 1-3.

-“Jeoloji: Hayvanların yaşayışları ile yayılışları arasında büyük münasebet vardır”, s. 4-6.

-Ahmet Tevfik, “Fizyoloji: Tagaddinin esasları”, s. 6-8.

-Kerim Ömer (Paris), “Vitaminlerin tagaddiye-yi hayvaniye ile olan münasebetleri”, s. 8-10.

-“Jeoloji: Kehrüba (Ambre)”, s. 10-11.

-İsfendiyar Es’ad, “Madeniyat: Tahlilî kimya: Çaylarda kafeinin miktarının tayini”, s. 12-13.

-Ahmet Tevfik, “Jeoloji: Türkiye’de heyelan misalleri”, s. 13-15. (A. T. İmzalı)

-“Türkiye Jeolojisi: Orta Anadolu”, s. 15-16.

-“Küçük malumat”, s. 16-17.

Popularisation of science in Turkey: A case study on the journal *Maddiyat*, 1925-26

Popular science journals first appeared in Turkey in the second half of the 19th century. During the early decades which followed the proclamation of the Turkish Republic in 1923, strong emphasis was given to science education. Science was regarded as the most necessary tool for the future development of Turkish society. Popular journals introducing inventions and scientific discoveries were published with Arabic characters until 1928 when the Turkish alphabet became Latinised.

The present paper, will first introduce the popular science journals published in Turkey in early decades of the 20th century, and then focus on the short lived journal *Maddiyat* (Physical world) issued from January 1925 to January 1926 by Ahmet Tevfik Göymen (1885/1886-1949). Göymen was trained as an agriculturist in Turkey, and had spent 9 years in France and Switzerland where he had studied natural sciences. Göymen was also the founder of the General Directorate of Meteorological Service, Turkey.

The analysis of the articles, will try to expose the efforts of the publishers and authors in introducing the new scientific discoveries to the Turkish reader.

A comparison with the two formerly published popular science journals such as *Fen Âlemi* (World of Science) and *Tabiat Âlemi* (World of Nature) in Turkish will also allow a better discussion of its role in popularizing science in Turkey.

Key words: Maddiyat, Ahmet Tevfik Göymen, popular science, scientific journals, history of science.

Türkiye’de bilimin popülerleşmesi ve *Maddiyat* dergisi, 1925-26

Türkiye’de popüler bilim dergilerinin ortaya çıkışı on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar geri götürülebilir. Ancak bu dergilerin yayımlanması konusundaki teşebbüsler Cumhuriyet’in ilanını takip eden ilk yıllarda hız kazanmıştır. Bunlardan birisi de Türkiye’de Ziraat ve Avrupa’da Doğa Bilimleri öğrenimi görmüş olan, Meteoroloji Genel Müdürlüğü’nün kurucusu Ahmet Tevfik Göymen tarafından yayımlanan *Maddiyat* adlı dergidir. Türk gençliğinde fen kültürünün gelişmesini sağlamak amacıyla yayınlanan bu dergi; kimya, fizik, zooloji, jeoloji ve fizyoloji konularından bahsetmekte ve bu bilimlerde öğrenim gören ve bu konulara ilgi duyan aydın gençler ile bu alanların öğretmenlerine hitap etmektedir.

Maddiyat dergisi 15 Ocak 1925 - 11 Ocak 1926 tarihleri arasında toplam on bir sayı olarak çıkmıştır. Bu tarihten sonra yayın hayatına devam edememiştir. Bunun sebebi büyük olasılıkla, derginin yazı sıkıntısı çekmesidir. Cumhuriyet döneminin ilk popüler bilim dergilerinden birisi olan *Maddiyat*’ta, bilimsel konular basit ve anlaşılır bir dille ele alınmış ve böylece güncel bilimsel bilgiler, fen bilimlerine ilgi duyan öğrenci, öğretmen ve aydın çevrelere tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Maddiyat, Ahmet Tevfik Göymen, popüler bilim, bilim dergileri, bilim tarihi.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

Basılı Kaynaklar / Printed Sources

- [Ahmet Tevfik'in portresi]. *Maddiyat* 7 (15 Temmuz 1341/1925): İç kapak.
- Akbaş, Meltem. "Elektrik Mühendisi Mehmet Refik Fenmen: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yenilikçi ve Yorulmaz Bir Aydın." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 9, 1-2 (2007-2008): 101-119.
- Bahadır, Osman. *Cumhuriyet'in İlk Bilim Dergileri ve Modernleşme*. İstanbul: İzdüşüm Yayınları, 2001.
- Bekmen, Nakiyüddin. *Kimya*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1340 (1924).
- Budak, Ali. *Mecmua-i Fünun*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi, 2011.
- Çağlar, Kerim Ömer. *Ahmet Tevfik Hoca. Ziraat Dergisi* 98 (1949): 5-7.
- Çeşme, Volkan. "Osmanlı'da Ziraati Modernleştirme Sürecinde Halkalı Ziraat Mektebi (1892-1928): Kuruluşu ve İdari Yapısı." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 15, 2 (2014): 21-38.
- Çeşme, Volkan. "Halkalı Ziraat Mektebi: Eğitimi, Eğitimci Kadrosu, Örnek Çiftliği ve Yayınları." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 16, 1 (2014): 73-99.
- Demir, Necati. "Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine Göre 1877-1912 Yılları Arasında Kosova'da Eğitim ve Öğretim." *Zeitschrift für die Welt der Türken. Journal of World of Turks* 2, 3 (2010): 11.
- "göymen." *Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu Ülkü*. [Türk Dil Kurumu], 1947.
- Günergun, Feza. "Darülfünun Fünun (Fen) Fakültesi Mecmuası (1916-1933)." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 1 (1995): 285-349.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. *Osmanlı İlimi ve Mesleki Cemiyetleri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi, 1987.
- İshakoğlu Kadioğlu, Sevtap. "Osmanlı Döneminde Türkiye'de Ziraat Okulları Üzerine Notlar ve 'Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi'." *Kutadgubilig* 8 (2005): 239-257.
- İshakoğlu Kadioğlu, Sevtap. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Meteorolojinin Kurumsallaşması ve Ahmet Tevfik Göymen*. İstanbul: Anka Matbaa, 2012.
- Küçük, Serhat. "Türkiye'de Bilimin Popülerleştirilmesi Sürecinde Süreli Yayıncılığın Rolü: Fen Âlemi Örneği (1925-1926)." *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 9, 17 (2013): 187-218.
- Maddiyat* 1, 1-11 (15 Kanun-ı Sâni 1341 /15 Ocak 1925 –15 Kanun-ı sâni 1926 /15 Ocak 1926).
- Şahinbaş Erginöz, Gaye. "Aylık Türkçe Bilim Dergisi Mecmua-i Fünun." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 10,1 (2008): 186-192.
- Uçman, Abdullah. "Mecmua-i Fünûn." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.

Tezler / Dissertations

- Arslan, Sezer. "Balkan Savaşları Sonrası Rumeli'den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti'nde İskânları." Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2008.

Elektronik Kaynaklar / Electronic Sources

“Atatürk’ün Verdiği İsimler ve Soyadları.” İşte Atatürk.

”<http://www.isteaturk.com/haber/5352/ataturk-8217un-verdigi-isimler-ve-soyadlari>

“Büyük Türkçe Sözlük.” Türk Dil Kurumu.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts